

Araştırma Makalesi • Research Article

Türk Yurdu Dergisinde Yer Alan Şiirlerde Çanakkale Zaferi*

Çanakkale Victory in The Poems in Journal of *Türk Yurdu*

Mehmet Bakır ŞENGÜL^a

^a Doç. Dr. Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bitlis/Türkiye, mehmetsembul13@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9018-8531

ÖZ

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri adeta bir varlık yokluk mücadelesine sahne olmuştur. Devlet, bu dönemde birçok cephede savaşmak zorunda kalmıştır. Bu savaşlardan birisi de I. Dünya Savaşı'nın devamı niteliğinde olan, Osmanlı Devleti ile itilaf devletleri arasında hem karada hem de denizde vuku bulan Çanakkale Savaşı'dır. Dönem aydınları, sonuçları itibarıyla dünya tarihini değiştiren böyle önemli bir savaşa duyarsız kalmamışlardır. Bu dönemdeki şairler de şiirlerinde Çanakkale zaferine yer vermişlerdir. 30 Kasım 1911 tarihinde yayın hayatına başlayan Türk Yurdu dergisinde Çanakkale zaferi esnasında ve sonrasında zaferle ilgili şiirler yazılır. Hatta bu savaşı konu edinen ilk şiir de bu dergide yayımlanır. Savaş devam ederken yayımlanan bu şiir, adeta zaferi müjdelere niteliktedir. Zafer coşkusunu kaleme alan şairler, milletin kenetlenmesini amaçlamış ve yeni zaferler için duygu birliği sağlamaya çalışmıştır. Türk Yurdu dergisinde 1 Nisan 1915 ile 16 Aralık 1915 tarihleri arasında yayımlanan dört şiirin üçü hece, biri de serbest ölçüyle yazılmıştır. Şiirlerden biri *Türk Yurdu* dergisi edebî heyetinin mahsulüken diğer şiirler Feyzullah Sacit, Enis Behiç ve Yusuf Ziya tarafından kaleme alınmıştır. Şüphesiz bir milletin tarih sahnesinden silineceğinin düşünüldüğü bir ortamda yazılan bu şiirler önemlidir. Bu yüzden şiirleri yayımlayan *Türk Yurdu* dergisi ayrıcalıklı bir konumdadır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Yurdu*, Türk şiiri, millî edebiyat, Çanakkale Zaferi.

ABSTRACT

The late period of Ottoman State has witnessed a struggle for its existence. The state had to battle on many fronts during this period. One of these wars is the Battle of Çanakkale, which is the continuation of the First World War, which takes place both on land and afloat between the Ottoman Empire and the allied states. The intellectuals of the period were not insensitive to such an important war that changed the history of the world. The poets in this period also included the Çanakkale victory in their poems. *Türk Yurdu* magazine had been initiated in 30 November 1911 and the magazine included poems about victory during and after the Çanakkale Victory. In fact, the first poem about the victory had been published in this magazine. This poem, which was published while the war was going on, is almost the glad tiding of victory. Poets, who wrote the enthusiasm of victory, aimed to unite the nation and tried to provide unity of emotions for new victories. Three of four poems which was published in *Türk Yurdu* magazine between 1 April 1915 and 16 December 1915 was written based on syllabic meter whereas one of them was written based on free verse meter. While one of the poems was published as a product of the literary committee of *Türk Yurdu* magazine, the other poems were written by Feyzullah Sacit, Enis Behiç and Yusuf Ziya. It goes without doubt that poems written in an atmosphere in which a nation is thought to be gone out of existence are of great importance. For this reason, *Türk Yurdu* magazine has a privileged place in literature.

Keywords: *Türk Yurdu*, Turkish poem, national literature, Çanakkale Victory.

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

Bu makale, 8-10 Mart 2019 tarihinde İKSAD tarafından Adana'da düzenlenen 'III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulmuş olan bildirinin genişletilmiş halidir.

1. GİRİŞ

30 Kasım 1911'de İstanbul'da yayımlanmaya başlayan Türk Yurdu dergisi, Türk Yurdu Cemiyeti'nin yayın organıdır. Türk Yurdu Cemiyeti'nin kapanması üzerine Türk Ocakları'nın yayın organına dönüşür. 108. yılını dolduran dergi, dönem dönem yayınlarına ara verse de Nisan 2020 itibarıyla 392. sayısını yayımlamıştır.

Türk Yurdu dergisi, milliyetçi çizgide bir yayın politikasına sahiptir. “Rusya Türklerinin öncülük ettiği dergide Türklüğün her alanda yükselmesi” (Erkan, 2016: 44) temel ilke olarak benimsenmiştir. Derginin “Yusuf Akçura tarafından hazırlanan yayın politikası, sonraki yıllarda da esaslarını geniş ölçüde muhafaza eden; Osmanlı Türkleri arasında, Türk milli ruhunun gelişme ve takviyesine, idealsizlikten doğan tembellek ve bedbinliğin giderilmesine çok çalışmak ve özellikle de hiçbir şeye dayanmaksızın ortaya çıkan abartılı Batı korkusundan milleti kurtarmaya yönelik elinden geldiği kadar uğraşmak, devletlerarası siyasette de Türk âleminin menfaatlerini müdafaa etmek gibi bazı temel ilkeleri bulunmaktaydı” (Karaca, 2014: 2).

Türk Yurdu dergisinin yayın hayatına başladığı dönemlerde Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve bu savaşın uzantısı olarak Çanakkale Savaşı ve Kurtuluş Savaşı meydana gelmiştir. Dergi; milli bir bilinç inşa etmede işlevsel bir rol yüklenmiş, bu savaşların her birini sayfalarına taşımıştır.

Avrupa'nın ‘Hasta Adam’ olarak nitelediği Osmanlı Devletinin kazandığı önemli bir zafer olan Çanakkale Savaşı, “İdersiz, örgütsüz ve moralsiz bir milletin haritadan silinmesini engelleyerek başını dik tutmasını başarmış” (Semiz, 2004: 246) ve “son yıllarda kara bulutlarla kaplı hale gelmiş İstanbul’u matem havasından bir nebze de olsa uzaklaştırmıştır” (Karaca, 2017: 292). 18 Mart 1915’te kesin bir zaferle neticelenen Çanakkale Savaşı, sadece Türk tarihi açısından değil dünya tarihi açısından da son derece önemlidir.

Çanakkale Savaşının devam ettiği süreçte dönem dergilerinde de savaş temalı şiirler geniş yer tutar. Bu dergilerden olan Türk Yurdu’nda savaşın başlangıcından zafere kadar geçen süreçte farklı şairler tarafından çeşitli şiirler kaleme alınmıştır. Bu çalışmada bu şiirlerden tespit edilmiş olan dört tanesi tema açısından incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın kaynakça kısmında şiirlerin yayın künyelerine de yer verilmiştir.

2. ŞİİR: “Çanakkale Güllenenirken”

“Çanakkale Güllenenirken”, Türk Yurdu dergisinde Çanakkale Savaşıyla ilgili yayımlanan ilk şiirdir. 01 Nisan 1915’te yayımlanan şiir, Türk Yurdu dergisi edebi heyetinin ortak imzasıyla yayımlanır. Savaşın bir millet tarafından top yekûn sahiplenilmesinin yerine geçen ‘heyet’ veya ‘isimsiz’ ifadesi, düşman karşısındaki bütünleşmeyi gösterir. Bu şiir, Çanakkale Savaşı devam ederken bu savaş konu edinen ilk şiir olması açısından ayrıca önemlidir.

Şiirin ilk üç biriminde Fransızlara göndermede bulunulur. Muhtemeldir ki Osmanlı Devleti ile Fransa’nın geçmiş dönemlerdeki müttefikliğine atıfta bulunarak Fransızların yaptığı vefasızlık hatırlatılır. Şiirde 15. yüzyılda İngilizlere karşı ülkesi Fransa için savaşan kadın kahraman Jeanne d’Arc’a göndermede bulunulur. Fransa’nın o dönemde haklı bir mücadele verdiğini ancak, Çanakkale Savaşı esnasında “katilleri” olan İngilizlerle el ele verdiğini ifade eder. Oysaki “korsan” olarak nitelenen katiller, vaktiyle Jeanne d’Arc’ı da yakarak cezalandırmışlardır.

Ey bir zaman ölü yurdu dirilten kız! Ey Jeanne d’Arc!

Ey müstevli korsanların eliyle

Ateşlere yanan müncî! Bugün, bak ne büyük fark,

Katillerin milletle el ele!..

Şiirin dördüncü biriminde Alman İmparatoru Şarlken üzerinden Osmanlı Devletinin ihtişamlı dönemlerine vurgu yapılır. “Yavuz Selim oğlu büyük Türk Hakanı Süleyman!”, savaş meydanından kaçan Şarlken’e mektup yazar. Bu mektup neticesinde imparator Şarlken’in kaçmayarak savaşacağını umar. Şair, bu tarihi olayı hatırlatarak sahip olunan köklü geçmişe atıf yapar. İlgili mektup şu şekildedir:

“Bu kadar zamandır erlik davasını eder, merdi meydanım dersin. Şimdiye değin kaç keredir ki üzerine geliyorum ve mülküne dilediğim gibi tasarruf ediyorum. Ne sende, ne karındaşında nam ve nişan yok. Size saltanat ve erlik davası haramdır. Askerlerinden, belki avradından da utanmaz mısın ki, belki avratta gayret var sende yoktur. Er isen meydana gelesin. Hak Teâlâ Hazretlerinin takdiri ne ise o olur. Senin ile saltanatı Beç (Viyana) kapılarında görüşelim. Reaya fukarası dahi asude olsun. Yoksa meydanı aslanlardan boş buldukça tilki gibi fırsatla avlanmayı erlik sayma. Bu kere meydana gelmezsen kadınlar gibi yün ve çikrik alıp padişahlık tacını almaya kalkmayasın. Erlik adını diline getirmeyesin” (Bayraktaroğlu, 2014).

Yavuz Selim oğlu büyük Türk Hakanı Süleyman!

Uzat biraz cennetinden başını.

Şarlken’in ordusunun arkasında, bu hüsrana

İle yanan gözlerinin yaşını

Şiirin bundan sonraki birimlerinde Türk tarihine yaslanan şair, bu yolla karamsarlığa kapılmamak gerektiğini imler. Geçmişten emin, gelecekte umutludur. İçinde bulunulan hal, her ne kadar hazinse de “acızlara destek olan elimiz, düşmanlara bir pençedir”.

Milletlerin tarihine biz yabancı değiliz,

Biliriz ki minnettarlık genç ölü!

Zararı yok, âcizlere destek olan elimiz

Düşmanlara bir pençedir, bilekleri bükülür...

Şiirin bundan sonraki kısımlarında coşku, fazlasıyla kendisini hissettirir. Geçmişin verdiği güven üzerinden yaşanan zorlu sürecin tersine döneceğinden emin, tehditkâr ve agresif bir üslup karşımıza çıkar. “Ey düşmanlar!” nidası, toplumsal birlikteliği coşkun bir düzleme taşır. Çanakkale ve Sivastopol karşılaştırmasıyla tarihsel hafızaya vurgu yapılarak yaşananların Türk tarihi

açısından geçiciliği imlenir. Şiirin bu biriminde “top”, “ateş”, “demir” sözcükleri etrafında oluşturulan anlamsal düzlem, düşmanın sahip olduğu gücü imlese de bu sadece “bizi kızdıran” bir anlama sahiptir.

Ey düşmanlar! Hırsınızla ruhunuzu bileyin,
Toplarınız saçsın ateş ve demir;
Onlar bizi kızdırır... Yalnız şunu belleyin:
Çanakkale Sivastopol değildir!

Yukarıdaki birimde düşmanın sahip olduğu teknolojik üstünlük, şaire göre “Türk’ün azmi” karşısında geri tepecektir. Çanakkale’nin düşmesi demek, aslında bir milletin çöküşü demektir. Zira “İstanbul’un kilidini kurcalayan elleri” “kırmak için” bekleyen bir milletin söz edilir. Şiirde geçen “geliniz” fiili, sahip olduğu tarihsel geçmişin ağırlığı altında ama bu ağırlıktan güç alan insanların düşmanı yenmekten başka çaresi olmadığını serimler.

İstanbul’un kilidini kurcalayan elleri
Kırmak için bekliyoruz, geliniz;
Türk’ün azmi bir süngüdür, başınızı ileri
Uzattıkça ona çarpıp deliniz!

Son birimde “beş bin yıllık ırkın oğlu” olan “korkusuz bir milletin” bu savaştan korkmadığı ortaya konulmuştur. Tam anlamıyla coşkun bir lirizmle epik bir atmosfer oluşturan şair, düşmanın sonunun ölüm olacağından emindir.

Beş bin yıllık ırkın oğlu, korkusuz bir milletiz;
Her hücumu gerilidir göğsümüz.
Düşmüşlere el uzatan, ölüye can veren biz
Canımıza kastedene affetmeyen ölümüz!..

3. ŞİİR: “Çanakkale 1-2”

“Çanakkale” adlı şiir, Türk Ocağı’nın kurucularından Feyzullah Sacit tarafından kaleme alınmıştır. Kronolojik olarak Türk Yurdu dergisinde Çanakkale Savaşını konu edinen ikinci şiirdir. Serbest tarzda kaleme alınan şiirde ahenk; kafiye ve rediflerle sağlanmıştır. Ayrıca şiir, 1 ve 2 şeklinde iki bölümden oluşmaktadır.

Çanakkale 1’de Türk milletinin tarihi art alanlarının yaslandığı dinamiklere dair bir perspektif oluşturulmuştur. Köklü bir maziye sahip olmanın geleceğin inşasındaki önemi serimlenir. Daha çok didaktik üslubun kendisini hissettirdiği bölümde “Türk ruhu” vurgusu, anlam katmanının odağında yer alır. Şaire göre bu ruh; “zelzeleden”, “volkandan”, “tufandan” “inkılâplar yaratan” bir mücevherdir. Bu yüzden de her zaman değerini koruyacaktır.

Beş bin yıldır çamur küre üstünde
Zelzeleden, volkandan,
Coşkun, aşkın tufandan
Daha başka inkılâplar yaratan,

“Yüz yıllık” yakın mazi dışta bırakılırsa “Türk ruhu”, her zaman kahramanlık üzerinde yapılanmış ve kahramanlık bilincini diri tutan yaklaşımı ifade etmiştir. Yakın dönemde yaşanan hezimetlerin kaynağı hem “dıştan” hem “içten” gelen “fitnenin” neden olduğu “hainlik” ve “kahpelikten” başkası değildir. Ama bu olumsuz durumlar geçicidir.

Türk ruhunu-maziyi geç! Yüz yıldır
Hainlikle kahpelik,
Dıştan, içten fitnelik
Karalamak ve karartmak diledi,

Osmanlı Devleti, “hain eller” yüzünden birçok yerde toprak kaybetse de “kolu bağlı aslan” elbet bir gün makûs tarihini yenecektir. Şair, düşmanı “fitne” odaklı iş görmesinden dolayı “korkak” olarak niteler ve “dehşetli fırlayış” günlerinin yakın olduğunu düşünür. Bu fırlayış günlerinin esin kaynağı da hiç şüphesiz Çanakkale’den gelen zafer haberleridir. Dirilip ayağa kalkan millet, bu ayaklanışı düşmanlarının merhametiyle değil döktüğü kanla elde etmiştir. Kanın dökülmesi her ne kadar olumsuz bir durumsa da milletlerin makûs talihlerinin olumluya evrilmesinde işlevseldir. Bu yüzden de “sönmüş” olarak görülen ruhlar, “lav” olarak geri döner.

Dünkü düşüş, yuvarlanış bak bugün:
Ne dehşetli fırlayış!
Ne kanlı bir parlayış!
Sönmüş bir ruh(!) bak ne lavlar püskürdü..

Türk milletini “ezilmiş”, bitmiş” olarak “öldü” sanan zihniyet, aslında kendi sonunu hazırlamaktadır. “Yalancı felaketler”, düşman için rehavetse vatanseverler açısından vatan savunmasını sağlamlaştırmak için fırsattır. Bu yüzden yalancı felakete aldanan düşman, “darbe” yemekten kurtulamayacaktır.

Türk ezilmiş, Türk bitmiştir diyenler,
Türk’ü öldü sandılar,
O yalancı felâkete kandılar
Ve darbeyi yediler!

Dörtlüklerle kurulmuş olan şiir, bir bentle noktalanmıştır. Adeta şiirin anlam yükü bu son birimde serimlenir. Doğrudan Çanakkale adına yer veren şair, kazanılan zaferin ne denli kutlu bir içeriğe sahip olduğunun idrakindedir. Şiir, estetik bakımdan oldukça zayıfsa da içtenliğiyle bu açığı telafi eder. Tarih, “Çanakkale’nin şahitliğiyle” yeniden yazılacaktır.

Çanakkale şahittir ki eğildi/
Çiğnenmezdi, Türk bir gölge değildi..

“Çanakkale 2”, 18 dörtlükten oluşan uzun bir şiirdir. Şiirde coşkun bir lirizm görülse de estetik anlamdaki zayıflık kendisini hemen hissettirir. Bu estetik zayıflığa rağmen kimi yerdeki sembolik anlatım şiire derinlik katar.

Şiir, Çanakkale savaşından gelen zafer haberlerinin neden olduğu mutluluğu yansıtır. Milliyetçi edanın fazlasıyla hissedildiği şiirde, Türk milletinin “Turan İlinden” taşıdığı değerler etrafında kenetlenmesi ve ortak bir gelecek inşasında rol almasının önemi vurgulanır.

Birinci dörtlükte doğada yaşanan hadiseler savaşa dair olumlu haberlerin kaynağı olarak yansıtılır. Sesin taşıyıcısı olan “rüzgâr”, “Çanakkale”den güzel haberler taşıdıkça “ecdad” gülerken “ahfad” da gururlanır. Doğa ve insan arasındaki bütünleşme, insanın doğa ile anlam kazanan bir varlık olarak düşünülmesiyle ilgilidir. Ayrıca aynı rüzgârın ecdat ve ahfat yani torunlar arasında haberci olarak düşünülmesi şiire estetik bir değer olarak yansır. Şiirin “Ey” nidasıyla başlaması, köklü geçmişten kaynaklanan özgüvenin yerine geçer.

Ey bana en uzak sesler getiren,
İssız diyarların seyyahı rüzgâr!
Bir ses geliyor ki Çanakkale’den
Ecdadı güldürür, ahfadı okşar!

Şair, doğaya seslendikten sonra ait olduğu millete de seslenme gereği duyar. “Ey Türk” şeklinde başlayan birimde öncelikle zulmün geçiciliğine göndermede bulunulur. Ancak bunun karşısında “Altay”dan akseden şuleler, düşman için ölümcül sonuçlar doğuracaktır. “Türk güllerinin” zulmetin ufuklarını aydınlatması “ziya” kelimesiyle serimlenir. Güllenin neden olduğu ateşin ışıltısı, “kararmış ufuklar” için aydınlık sonuçları olduğunu düşündürmüş ve güzel bir tezat sanatı yapılmıştır.

Ey Türk! Zulmetin ma’kesi hevâ!
Altay’a aksettir o şuleleri
Ki, yakar fırlatır Türk güllerini,
Düşün o kararmış ufka bir ziya..

Çanakkale’de verilen savaş, İstanbul’un, başkentin ya da Osmanlı Devletinin düşmemesi içindir. Dolayısıyla Türk güllésinin neden olduğu “şuleler” İstanbul’dan hatıra olarak gönderilmiştir. Çanakkale savaşına kadar yaşanan geri çekilme ve yenilgilerin “illerde” neden olduğu üzüntü, “bu şulelerle” ortadan kaldırılmış, insanların çehresine mutluluk yayılmaya başlamıştır.

Nurun selâmıdır hep o şuleler,
İstanbul ufkundan yadigâr olsun!
Şimşeklerle geçsin âfâkı yer yer,
Ağlayan illere hande bâr olsun...

Şair, ölenlerin “dünyanın mezarlıklarını” birleştirdiğini düşünür. Bu mezarlık, savaşın ürünü olan kandan oluşmuştur. Bu “muazzam mezarın” adı Çanakkale’dir. Dünyanın farklı coğrafyalarından insanlar; ülkesinin, memleketinin dışında Çanakkale’de medfundur. Dışarıdan gelip Çanakkale’de ölen insanlar boş yere ölmüştür. Ancak bu mezarlık, Türk için gül bahçesidir.

Çanakkale’dir bu muazzam mezar,
Türk süngüleriyle hasma açılmış,
O lâkin Türk için süslü bir gülzâr:
İlk kanı güllerdir, yer yer saçılmış!

Çanakkale’deki başarı “beş bin yıllık” Türk tarihinin dinamikleriyle açıklanır. Beş bin yıllık tarihin düşmanı yenmesi, hayatın doğal ritminin sonucu olarak düşünülür. Şair, Çanakkale ve Osmanlı’nın kaybettiği başka toprakları kıyaslar. Yanya ve Balkanlar, Osmanlı idaresinden çıkmış olsa da Çanakkale bu yerlerden farklıdır. Çünkü Çanakkale, “dehri tutan bir unvandır”. Zaman anlamına gelen “dehr”in karşısında çaresiz olmayan hiçbir şey yoktur. Zaman her şeyi eskitir, soldurur ya da öldürür. Oysa Çanakkale, zamanı durdurarak tarihin akışını tersine çevirebilmiştir. Şair, kronolojik tarih akışını ters yüz eden Çanakkale imgesini oldukça başarılı bir forma kavuşturmuştur.

Bugün hasmı boğan beş bin yıllık kan
Bir asrın “soğuttum” dediği kandır;
Çanakkale! dehri tutan bu unvan
Ne bir Yanya’dır ne de Balkan’dır..

Şair, tüm düşmanı bir cephe olarak görür ve bu yüzden de onların tamamına “Ey düşman” diyerek seslenir. Her taraftan savaşmak için adam toplayan düşman, ki şair muhtemelen, İngiliz sömürgelerini kastetmektedir, bu davranışıyla ümitsiz olduğunu sezdirmiştir. İnsanlıktan çıkmış düşman, “yamyamdan” farksızdır. Yamyamların “kurt ocağından” eğitim almaları onların ne denli zorlu ve merhametsiz bir düşman olduklarını imler.

Ey düşman! Dünyanın her bucağından
Yüzleri vicdanın gibi bin çeşit
Adamlar getirdin bitince ümit
Yamyamlar getirdin, kurt ocağından

Hemen devamında şair, düşmanı hayvan suretinde tasvire devam eder. Askerlerimiz, sadece “insan şeklindeki hayvanlarla değil”; yırtıcı, yıkıcı hayvanlarla da savaşır. “Dilsiz ve duygusuz, yırtıcı ve sefil vahşet âlemi” ayağa kalksa da sonuç değişmeyecektir. Çünkü “hakkın kılıcına” sahip olan millet kazanacaktır. Kılıcın tasvirine geçen şair, oldukça ürkütücü ama bir o kadar da kararlı, inançlı ve inatçı bir atmosfer resmeder. “Doğrar: Ne top tanır, ne diş, ne pençe!” dizesindeki “doğrar” fiili, kendinden son derece emin ve kararlı bir ruha sahip olduğunun yerine geçer.

İnsan şeklindeki hayvanlar değil,

Filler, yılanlarla birlikte saldır,
Dilsiz ve duygusuz, yırtıcı, sefil
Vahşet âlemini ayağa kaldır!
Her kuvveti yenen, her şeyden yüce
Hakk'ın kılıcını çekmişiz bizler,
Bu kılıç ki onun hışmını besler,
Doğrar: Ne top tanır, ne diş, ne pençe!

Şiirin son iki biriminde savaşıyan askerlere hitap edilir. İlk dörtlükte iki defa “ey” nidasına yer veren şair, “kahraman erlerin” niteliklerini sıralar. Korkunun ne olduğunu bilmeyen erler; “havadan, sudan, yerden fişkirarak” “Türk’ün ve “İslam’ın” muhafızlığını yapmaktadırlar. Onlar var oldukça bu iki değere hiç kimse zarar veremeyecektir.

Ey havadan, sudan, yerden fişkiran
Ateşi kanında soğutan erler,
Ey Türk’ün, İslam’ın kalbine batan
Süngüleri büken kahraman erler!

Şiirin son dörtlüğü yine bu kahramanların özellikleriyle devam eder. Sağ kalanlar gösterdikleri kahramanlıklardan dolayı tüm dünya tarafından alkışlanıyorken “sema” vurulanları “kutlulamaktadır”. Şehitlerin Allah katında olduğuna olan inancın yansımalarının bir sonucu olarak şair, “Tanrı kucak açsın şehidinize!” dizesiyle bitirilmiştir.

Yavuz’dan, Cengiz’den selâmlar size!
Dünya alkışlıyor sağ kalanları,
Sema kutluluyor vurulanları.
Tanrı kucak açsın şehidinize!

4. ŞİİR: “Çanakkale Şehitliğinde”

23 Eylül 1915 tarihinde yayımlanan Türk Yurdu dergisinde Çanakkale zaferini konu edinen üçüncü şiir “Çanakkale Şehitliğinde” adını taşır. Enis Behiç tarafından kaleme alınan şiir; 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bir üçlük, iki ikilik ve on dörtlükten meydana gelen şiirde ahenk, kafiye ve rediflerle sağlanmıştır. Dörtlüklerde düz kafiye ve sarmal kafiye tercih edilmesine karşılık ikilik ve üçlüklerde düz kafiye kullanılmıştır. Sıklıkla yer verilen “ey” nidası, şiire lirizm kazandıran unsurlardandır.

Diğer iki şiire göre estetik değeri daha fazla ön planda olan “Çanakkale Şehitliğinde”, şehitlere duyulan vefa duygusunu yansıtır. Şehitler, her birimde ayrı bir değer olarak karşımıza çıkar. Doğrudan Çanakkale savaşında şehit olan askerlere dönük bir ifadeye yer vermeyen şiir, bu savaşı çağrıştıran ifadeleri örtük bir şekilde yansıtır.

Birinci birimde şehitlerin memleketlerinden uzak yerlerde “uyanmaz uykuya dalmış” olmaları söz konusu edilmiştir. İslam inancına göre şehitlik mertebesine ulaşan kişi bulunduğu yerde defnedilir. Savaşın uzun bir süreye yayılması, şehitlerin naaşlarının memleketlerine nakledilmesinin zorluğu gibi sebeplerin de bunda etkili olduğu söylenebilir. Şair, “köyünden uzakta” kelime grubuyla başarılı bir hüznün atmosferi oluşturmuştur. Bu hüzne rağmen kahramanlar, “şehitlik şanını almış”tır.

Ey şimdi köyünden pek çok uzakta,
Ey şimdi bir yığın kara toprakta
Uyanmaz uykuya dalmış olanlar,
Şehitlik şanını almış olanlar!

Şiirin ikinci biriminde mistik eda daha da belirginleşir. Şiirde sırasıyla yer verilen “mezar”, “semavi”, “Tanrı”, “mağfiret” ve “nur” sözcükleri oluşturulmak istenen atmosferin temel belirleyenleridir.

Mezarların “yan yana” dizilmesi, şehitlerin birbirine ne kadar yakın, benzer, akraba olduklarını çağrıştıır. Söz konusu çağrışım, vatan konusundaki ortak paydaya bağlanır. Bu düşündürme biçimi, şehitlerin aynı yüce mertebede bulunmalarıyla tamamlanmış olur. Şiir, bu özelliğiyle adeta çok önceden Çanakkale Şehitliği’ni resmetmiş gibidir.

Yan yana dizilen mezarlarınız
Zemine semavi iftihar olmuş.
Dünyaya kapanan nazarlarınız
Tanrımın mağfiret nuruyla dolmuş

Şair, kendisi ile şehitleri kıyaslar. Şehitlerin “samimi” olarak vatan toprağı için, vatan toprağında tereddüt etmeden ölmüş olmaları, şairin “bir anda coşup ağlaması” sonucunu doğurur. Şair, şehit olamamasının yol açtığı bir burukluktan dolayı ağlamaktadır da denebilir. Bu yüzden de “günahkâr gözyaşım lâıyk mı size?” diye soracaktır.

Ne kadar alçalır bu fâni hayat,
Baktıkça samimî uzletinize.
Bir anda coşarak ağlarım heyhat!
Günahkâr gözyaşım lâıyk mı size?

Savaşta birçok arkadaşını kaybeden şair, şehitler karşısında itinalı ve saygılı tavrını sürdürür. O, gözyaşlarıyla şehitlerin mezarlarını kirletmekten korkmaktadır. Özlem duygusunun hissedildiği birimde şair, ölümden sonra şehitlerin gittiği yerden emindir. Şehit arkadaşlarına karşı beslediği özlemi “ben görmek isterim bir daha sizi” diyerek ifade eder. Bu yolla cennette arkadaşlarına kavuşma arzusunu ifade etmiş olur.

Hayır! Sanmayın ki bu gözyaşlarım
Kirletmek istiyor merkadinizi.
Ey benim kaybolan arkadaşlarım,
Ben görmek isterim bir daha sizi.

Çanakkale Savaşına dair çağrışımların belirginleştiği birim, “ey” nidasıyla başlar. Bu nida, şehitlere dönüktür. “Ailesinden” ve “gençliğinden” ayrılan kahramanlar, bayrağa kavuşurlar. Ölüm neticesinde bayrağa kavuşma oldukça orijinal bir simge olarak düşünülmelidir. Zira şair, bayrak ile cenneti özdeş kabul etmektedir.

Ey şimdi sevgili ailesinden,
Ey şimdi gençliğin her hevesinden
Ayrılıp bayrağa kavuşan erler,
Ah o bayrak için ölen neferler!

Binlerce şehidin isimlerini bırakarak sadece “şehit” sıfatıyla gömülmesi karşısında şair, onlar için bir türbe inşasına girişir. Bu türbe “Türklüğün Tarihi”dir. Bu tarihte yer alan şehit, bu dünyada da ölümsüzleşmiş olur.

Sizler ki bilinmez isimleriniz,
Bu taşsız mezarlar değil yeriniz.
“Türklüğün Tarihi” türbeniz sizin;
Kandili hilaftır bu türbenizin.

5. ŞİİR: “NÖBETÇİ VE YILDIZ”

Türk Yurdu dergisinde Çanakkale Savaşı devam ederken yazılan son şiir, Yusuf Ziya’ya aittir. Oldukça hüznü bir hikâyeye sahip olan “Nöbetçi ve Yıldız”, estetik niteliğiyle de dikkat çeker. On üçlü hece ölçüsüyle kaleme alınan şiirde ahenk, kafiye ve rediflerle sağlanmıştır. “Nöbetçi ve Yıldız”, “Çanakkale’de siperde nöbet bekleyen askerin hikâyesini anlatan bir manzumedir” (Gündoğan, 2015: 104). Biz, bu manzumeye gökteki bir yıldızın dilinden şahitlik ederiz.

Şiirin birinci biriminde oldukça karamsar bir hava hissedilir. Bu şekildeki karamsar giriş, anlatılan hikâyenin mahiyetini ifşa etmeye yöneliktir. Birimde yer verilen “karanlık”, “yorgun”, “uğuldayan”, “gece” ve “ölgün” gibi kelimeler, hüznün atmosferini beslemektedir.

Sükûn indi karanlıkla yorgun denize,
Ufuklarda uğuldayan rüzgâr uyudu.
Ay gecenin elinde bir sedef yelpaze,
Ölgün sular gök halkının rüyâlı yurdu...

Şiirin ikinci biriminde bir gölge halinde “kahraman (bir) nefer” belirir. Bu kahraman nefer, sessizliğin ortasında nöbet tutar. “Gökte küçük bir yıldızın” sesi işitilir. “Ey” nidasıyla asker, olayın odağına yerleşmiş olur. Asker, önemli bir sıfatın taşıyıcısıdır. O, bayrağa “şan veren” bir kimlik taşır. Bayrağın dalgalanması nasıl bağımsızlığı simgeliyorsa bayrağı dalgalandıran asker de bağımsızlığın simgesi bayrağı dik tutan, dalgalandıran bir misyona sahiptir. Askerin köylü olarak sunulması, köy yerinin masumiyet ve saflığın mekânı olarak düşünülmeleriyle ilgilidir.

Her yer tenhâ... Uzaklarda bir gölge yalnız,
Semâları dinleyen bir kahraman nefer;
Hiçbir ses yok... Sade gökten küçük bir yıldız
Sesleniyor: -“Ey bayrağa şan veren asker
Ne var ne yok? Seni görmek için geldim ben,
Sor köyüne ait benden her ne istersen!...”

Askerin gözünde “nişanlısının sönmez gölgesi” hemen kendisini belli eder. Böylece gökteki küçük yıldızdan nişanlı olduğunu öğrendiğimiz askerin, nişanlısının yaşamına tanıklık ederiz. Köy yerinde köy işleriyle meşgul olan genç kızın yüzü solgundur. “Hazin hazin” ağlamaktadır. Çünkü beş aydır sevdiği askerden ne bir mektup ne de bir haber alamamıştır. Ayrılık anında ağlayan nişanlıların vedalaşması ölümü çağırıştırır. “Yavuklu”, “hıçkırdı”, “ağlaştıktı”, “çeşme”, “vedalaştıktı” sözcükleri şiirdeki içtenliği besleyen unsurlardır. Aynı zamanda “nen var” ve “köylü kız” ifadelerinde de hem samimiyet hem doğallık hem de masumiyet söz konusudur.

Hazin hazin ağlıyordu nazlı yavuklun...
Dedim: “Nen var, ey köylü kız, gözlerin tıpkı
Yağmur dolu bir sonbahar gibi mükedder?”
Bir kuş gibi hıçkırdı: “Ah, yok hiçbir haber,
Beş ay oldu... İşte burada biz ağlaştıktı,
Bu çeşmenin karşısında vedalaştıktı!..
Gitti bütün gençliğimin rengini yolup,
O gün bugün bekliyorum yok hiçbir mektup!...”

Şiirin bundan sonraki biriminde askerin nöbet esnasında bir düşman kurşunuyla şehit olmasına tanıklık ederiz. “Ölüme karşı gülen” asker, yıldızdan Ayşe’sinin selamını almıştır. Tüm bu hadiselerin gerçekleştiği yerin adı ise “Çanakkale”dir. Ölüm mekânı Çanakkale, aynı zamanda bir umut mekânıdır. Ölerken Ayşe’sinden ayrı düşen asker, “kavuşacaklarına” emindir. Zira şehit olduğu için öteki dünyada sevdiğine kavuşacaktır. Her şehit için farklı ama aynı şekilde trajik göndergelere kapı aralayan ve okurda ziyadesiyle gerçeklik duygusu var eden bu manzume, vatan savunmasının dayandığı dinamikleri de serimler. “Her neferin” “çelikten bir kale olduğu” Çanakkale’de, düşmanın “meydana çıkması” artık mümkün değildir. Şehitlerin uğruna can verdikleri vatan toprağı böylece selamete ermiştir.

Asker soldu, gözlerinde bir gölge yandı,
Gürüldeyen sesi göğe doğru uzandı:
-Uzak yıldız!... Ben ölüme karşı gülerken
Heyecanla doldu kalbim bu sözlerinden!

Dikkatle bak, Çanakkale bu gördüğün yer,
 Bir çelikten kale gibi burada her nefer!
 Yıldırımlar, ateşlerle her gün çarpıştık,
 Fakat düşman çıkamıyor meydana artık!
 “Ayşecik”e söyle, beni merak etmesin,
 Kavuşuruz...

6. SONUÇ

Çanakkale denilince bir yerleşim yerinden çok daha fazlası akıllara gelir. Burası, tarihin akışını değiştirmesiyle tarihe not düşen bir yer adıdır. Çanakkale Savaşının yaslandığı reel gerçeklik ile sonuçları arasında tam anlamıyla bir tezat söz konusudur. Bu savaş, itilaf devletleri için, sahip olunan teknolojik üstünlük açısından, tam anlamıyla bir hezimetken Osmanlı Devleti açısından, onca yoksunluğa rağmen, kazanılmış büyük bir zaferdir. Bu yüzden de güncel tarih çalışmalarında hala kendisine atıf yapılır.

Çanakkale zaferi, sanat-edebiyat çalışmalarında da her zaman kendisine yer bulmuştur. Bu zafer, özellikle şiir diliyle de defalarca yazılmıştır. Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy’un kaleme aldığı “Çanakkale Şehitlerine” şiiri, bu savaşa dair kaleme alınmış en kudretli ve estetik şiirdir. Çanakkale Savaşı söz konusu edildiğinde hemen bu şiirin akla gelmesi, şiirin muhtevası ve estetik özellikleriyle ilgilidir.

Daha Çanakkale Savaşı devam ederken Türk Yurdu dergisinde kaleme alınmış olan şiirler, kurmaca metnin çok ötesinde bir anlam ifade eder. Savaşın tanığı olan bu şiirler, savaşan askerlere ve cephe gerisindeki halka moral aşılamıştır. Bu yüzden de sanatsal endişe, geri plandadır. Estetik anlamdaki zayıflıklar, şiirin vermek istediği milli bilinci geriletmez.

İncelediğimiz dört şiirde de umut her zaman diridir. Savaşın gidişatına dair bir karamsarlık söz konusu edilmez. Kimi şiirlerde Türklük vurgusu ön plandayken kimi şiirlerde dini tema daha baskındır. Ama her şiirde şehit ve şehitliğe dair belirgin bir vurgu söz konusudur.

Savaşta ölen askerlerin genç yaşta olması, geride bıraktıkları yakınlarına dair hüzünlü hikâyelere kaynaklık eder. Ayrıca kırsal bölgelerden, köylerden gelen askerlerin sahip oldukları saflık ve masumiyet vatansızlığı besler. Bu durum, savaşı isteyen devletlerin, her türlü barbarlığı yapmalarına rağmen, yenilmeleri sonucunu açığa çıkarmıştır. Zafer de kahramanca duruş sergileyen milletin olmuştur.

KAYNAKÇA

- Bayraktaroğlu, N. (2014). Tarihimizdeki Muhteşem Mektuplardan Bir Mektup. 20.02.2019 tarihinde <http://www.aydin24haber.com/kanuni-sultan-suleymanin-alman-imparatoru-sarlkene-mektubu-612yy.htm> adresinden alındı.
- Enis Behiç. (1915). Çanakkale Şehitliğinde, *Türk Yurdu*, 4. Cilt (7-8-9/9. Cilt), 1914-1916, Yıl: 4-5, Sayı: 92 (10 Eylül 1331/23 Eylül 1915). Ankara: TUTİBAY Yayınları, 1999 (Yeniden Basım), 227.
- Erkan, Ü. (2016). 1911-1918 Yılları Arasında Türk Yurdu Dergisine Konu Olan Bazı Tartışma ve Polemikler. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 44-63.
- Fezullah Sacid (1915). Çanakkale 1-2, *Türk Yurdu*, 4. Cilt (7-8-9/8. Cilt), 1914-1916, 4-5 (88) (16 Temmuz 1331/29 Temmuz 1915). Ankara: TUTİBAY Yayınları, 1999 (Yeniden Basım), 181-182.
- Gündoğan, H. (2015). Türk Yurdu Dergisinde 1914-1918 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiirlerde Savaş İzleği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 89-111.
- Heyet (1915). Çanakkale Güllenenirken. *Türk Yurdu*, 4. Cilt (7-8-9/8. Cilt), 1914-1916, Yıl: 4-5, Sayı: 80 [19 Mart 1331 (Rumi)/01 Nisan 1915 (Miladi)]. Ankara: TUTİBAY Yayınları, 1999 (Yeniden Basım), 91.
- Karaca, E. (2014). Türk Yurdu Neşriyatı Özelinde Ermeni Cemaati ve Islahat Meselesi. *Yeni Türkiye, Ermeni Meselesi Özel Sayısı II*, (61) , Yıl: 20, *Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Yay.*, 1234-1262.
- Karaca, E. (2014). Çanakkale Muharebeleri’ne Işık Tutan Bir Kaynak Olarak Türk Yurdu Dergisi. *100. Yılında Çanakkale Savaşları* içinde, s. 273-310. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Semiz, Y. (2004). 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 14, 221-247.
- Yusuf Ziya. (1915). Nöbetçi ve Yıldız, *Türk Yurdu*, 4. Cilt (7-8-9/9. Cilt), 1914-1916, Yıl: 4-5, Sayı: 98 (03 Kanunievvel 1331/16 Aralık 1915). Ankara: TUTİBAY Yayınları, 1999 (Yeniden Basım), 287.